

Jana Feherpataky-Kuzmová | Michaela Beck-Lehrhauptová | Barbora Tallová

OBČIANSKE VZDELÁVANIE V NEMECKU AKO INŠPIRÁCIA PRE SLOVENSKO

Vzniklo s finančnou podporou Spolkového ministerstva zahraničných vecí
na základe rozhodnutia Nemeckého spolkového snemu
a partnerov

©2020

ZHRNUTIE

Rola občianskej výchovy a vzdelávania spočíva nielen v objasnení vedomostí z jednotlivých oblastí humanitných a spoločenských vied a praktickom vedení k aktívnemu občianskemu životu, ale i v prevencii nežiaducich spoločenských trendov akými sú extrémizmus, neznášanlivosť či xenofóbia. Z európskych krajín, ktoré majú historickú skúsenosť s podobnými vzorcami správania, Nemecko dlhodobo volí jeden z najaktívnejších a najefektívnejších spôsobov ich konfrontácie a vyniká vo svojom jedinečne zodpovednom postoji k udržaniu demokracie, pluralizmu a solidarity v spoločnosti¹. Práve prostredníctvom občianskeho vzdelávania zabezpečuje prijatie demokratických hodnôt, vstúpuje dôležitosť úlohy jednotlivca v chode celej spoločnosti a učí občianskej zodpovednosti. Občianske vzdelávanie ako charakteristický prvok povojnového Nemecka bolo chápané ako prostriedok systematickej denacifikácie a ochrany proti budúcemu šíreniu nedemokratických hodnôt. Napriek tomu, že nacizmu rozmerov druhej svetovej vojny dnes nečelíme, slovenská spoločnosť mnohokrát nasleduje rozličné trendy rasovej neznášanlivosti, náboženských rozporov či polarizácie v morálnych otázkach. Nemecký systém občianskeho vzdelávania môže pre ten slovenský slúžiť ako inšpirácia aktívnej prevencie spoločensky neprospešného a nežiaduceho správania.^{2,3}

Kľúčové slová: občianske vzdelávanie, neformálne vzdelávanie, aktívne občianstvo, spoločenská zodpovednosť, udržateľná demokracia, systemické zmeny, transfer politik, slovensko-nemecká spolupráca.

The role of civic education is not only to build the knowledge within the social sciences and to inspire towards active citizenship, but also to prevent the undesirable social trends, such as extremism, intolerance, and xenophobia. Compared to the other European countries sharing the historical experience with the similar patterns of behaviour, Germany continuously implements one of the most proactive and efficient models of their confrontation through civic education. Thus it stands out as the best practice example in its responsible attitude towards sustainability of democracy, pluralism and solidarity in society. It is civic education which ensures that the values of democracy, individual and civic responsibility are transferred to pupils and students. Civic education as the key policy element of post-war Germany has been perceived as the means of systemic denazification and prevention from the potential spread of non-democratic values in future. Despite the fact that we currently do not face the WWII level of nazism, Slovak society experiences racial intolerance tendencies, religion-based conflicts or moral issues polarization. The German civic education system may inspire the Slovak one in terms of active prevention of the unwanted and non-democratic social trends.

Keywords: civic education, non-formal education, active citizenship, social responsibility, sustainable democracy, systemic changes, policy transfer, Slovak-German cooperation.

¹ Cremer, A. (2017)

² Petříková, M. (2013)

³ Sladkayova, M., Krystoň, M. (2016)

ÚVOD

Práca zakladá na kvalitatívnom výskume nemeckého občiansko-výchovno-vzdelávacieho systému ako najlepšieho príkladu budovania stabilnej a udržateľnej demokracie s hlavným cieľom formulovať zistenia a odporúčania pre slovenský systém občianskeho vzdelávania, pričom ním rozumie občiansku výchovu a vzdelávanie v predmetovom aj nadpredmetovom chápaní. Ďalšími cieľmi sú posilnenie spolupráce medzi Slovenskom a Nemeckom, vzájomné zdieľanie skúseností z oboch krajín a adresovanie hrozby občianskej pasivity, radikalizácie mládeže a jej dopadu na kvalitu demokracie na Slovensku. Práca analyzuje formálne občianske vzdelávanie na federálnej a štátnej úrovni a neformálne občianske vzdelávanie prostredníctvom politických nadácií. Venuje sa štruktúre oficiálnych kurikúl, obsahu, ktorý pokrývajú, a metódam aplikovaným v efektívnom občianskom vzdelávaní. Práca sa ďalej venuje modelu a štruktúre vybraných inštitúcií a ich úlohe v občianskom vzdelávaní. Podrobne skúma spôsoby vzdelávania učiteľov a pedagogických pracovníkov o súčasných spoločenských a politických témach, ktoré tvoria jadro moderného občianskeho vzdelávania. Z výskumu a stretnutí so zástupcami vybraných inštitúcií v rokoch 2019-2020 vyberá užitočné zistenia a formuje odporúčania transponovateľné do slovenského vzdelávacieho systému.

OBČIANSKE VZDELÁVANIE | FEDERÁLNA ÚROVEŇ

Povojnové roky dali v Nemecku vzniknúť mnohým súperiacim konceptom občianskeho vzdelávania a názorom na jeho prevedenie. Od roku 1976 (Beutelsbašský konsenzus) sa však občianske vzdelávanie plošne riadi tromi zjednotenými fundamentálnymi piliermi. Prvý z nich uvádza, že vyučujúci nesmie študentov zaťažovať politickými názormi, postojmi alebo hodnotami, keďže akýkoľvek druh indoktrinácie odporuje ideí kriticky mysliaceho jedinca a bráni sebareflexii. Podľa druhého by vyučujúci mali riadne adresovať rozličné perspektívy a pluralitu záujmov – ak je istá téma vo vede či v spoločnosti vnímaná kontroverzne, mala by byť vyučovaná ako kontroverzná. Tretí pilier nabáda študentov k analýze vlastných politických záujmov a k formovaniu spoločnosti do podoby, v ktorej dané záujmy môžu naplňať.⁴

Frankfurtskou deklaráciou z roku 2015 sa piliere Beutelsbašského konsenzu špecifikovali a aktualizovali piatimi novými princípmi. Prvý zdôrazňuje dôležitosť zahrnutia súčasných politických otázok a javov do občianskeho vzdelávania. Druhý potvrdzuje úlohu kontroverzných tém v občianskom vzdelávaní, no pripomína, že priestor by mali dostať aj klasické, štandardné riešenia politických konfliktov. Tretia aktualizácia upravuje spôsob vyučovania prostredníctvom politických prejavov a výrokov – ich výber by mal byť diverzný a vždy by sa mali preberať v ich vlastnom kontexte. Štvrtý princíp nabáda k uvedomeniu, že politický úsudok by mal byť založený najmä na dátach a faktoch, no záleží aj na pocitoch a individuálnych životných okolnostiach. Posledný princíp v sebe nesie filozofiu učenia ako konania: na to, aby mohli občania pochopiť demokraciu sa do politiky musia zapojiť a učiť sa empiricky⁵.

⁴ Lange, D. (2008)

⁵ Cremer, A. (2017)

Občianske vzdelávanie vo všetkých spolkových krajinách Nemecka, ktorým sa budú venovať neskoršie časti práce (*Tabuľka 1*) možno rozdeliť na formálne a neformálne. Mostom medzi oboma je Federálna agentúra pre občianske vzdelávanie.

OBČIANSKE VZDELÁVANIE | ŠTÁTNA ÚROVEŇ

Dôležitosť občianskeho vzdelávania a občianskej náuky ako predmetu sa líši od štátu k štátu. V každom zo štátov je do učebných osnov zaradená a štrukturovaná ako samostatný predmet, ktorý sa sústreďí najmä na tvorbu normatívneho rámca demokratických hodnôt a ľudských práv. Na rozdiel od slovenského systému však neprikladá výnimočnú dôležitosť vedomostnému porozumeniu štruktúr štátu a súčasnej politickej konfigurácie, inými slovami, nestavia študentov do pevnej pozície voči štátu ako statusu quo, ale vedie ich k schopnosti kriticky myslieť a zhodnotiť jednotlivé politické javy a spoločenské situácie.⁶ Občianske vzdelávanie je v krajinách prítomné na všetkých vekových úrovniach a dobre fungujú i medzipredmetové vzťahy, no väčšina spolkových krajín aj napriek záväzku inštitucionalizovať občianske vzdelávanie do osnov začleňuje menej než odporúčané dve hodiny týždenne.

Medzi témy najčastejšie pokryté jednotlivými štátnymi kurikulumami, korešpondujúce s témami zaradenými do slovenského formálneho kurikula, patria vznik a historický vývoj federálnej republiky, rozdelenie Nemecka a jeho opätovné zjednotenie, základný prehľad ústavného práva, ľudských práv a právneho štátu či charakteristika elektorátu a systému politických strán. Čomu nemecké kurikulá venujú viac pozornosti je vyučovanie konceptov akými sú demokracia, extrémizmus a jeho hrozby alebo sociálny štát⁷. Zahrnutie verejných politík v otázkach európskej integrácie, imigrácie, rasizmu a ochrany životného prostredia v slovenskom občiansko-vzdelávacom systéme chýba.

Ani nemecký rámec však nie je bez nedostatkov. Skúsenosti po európskej migračnej kríze spôsobenej občianskymi vojnami na Blízkom Východe ukazujú, že neznášanlivosť k cudzincom stúpa⁸. Podľa prieskumu Deutsche Welle má 19 % Nemcov negatívny postoj k cudzincom, rovnaké percento kriticky vzhliada na moslimov a 26 % občanov zastáva rovnaký postoj k etnickým menšinám Rómov a Sintov. Zároveň sú však Nemci oproti minulosti naklonenejší k prijatiu a integrovaniu LGBTIQ+ občanov a ľudí bez domova do spoločnosti, a odmietavejší k sexizmu. Vývoj naznačuje, že reakčný čas pri aktualizácii formálnych kurikul do podoby, ktorá reflektuje súčasné spoločenské javy, je príliš dlhý. Lepšiu šancu podchytiť tieto trendy môžu mať práve inštitúcie neformálneho vzdelávania, čo zdôrazňuje ich dôležitosť. To robí nemecký systém vo výsledku efektívnym.

⁶ Lange, D. (2008)

⁷ Cremer, A. (2017)

⁸ Deutsche Welle (2019)

NEFORMÁLNE OBČIANSKE VZDELÁVANIE

Neformálne občianske vzdelávanie je v Nemecku takisto charakterizované pluralitou spolkových republík, z ktorých si každá volí vlastné ciele a priority v rámci dosiahnutých vedomostí a zručností, čo prispieva k tvorbe decentralizovaného a rôznorodého systému. Zároveň však existuje plošný federálny fond "Kinder- und Jugendplan des Bundes", ktorý financuje množstvo mimovládnych organizácií a regionálnych centier. Inštitúcie neformálneho vzdelávania spadajú do štyroch hlavných kategórií (*Tabuľka 1*).

TYP INŠTITÚCIE	CHARAKTERISTIKA	PRÍKLAD Z PRAXE
.. politická nadácia	.. národná a medzinárodná úroveň .. politické vzdelávanie v súlade s vlastnými hodnotami vo vybraných témach	.. Hanns-Seidel-Stiftung
.. odborová organizácia	.. národná úroveň .. otázky trhu práce a priemyselných vzťahov	.. DGB Bildungswerk
.. mládežnícka stranická organizácia	.. národná úroveň .. zdieľaná identita a hodnoty pričlenenej politickej strany	.. Gruene Jugend .. Junge Union Bayern
.. nezávislé asociácie a mimovládne organizácie	.. regionálna úroveň .. občianska aktivita v špecifických otázkach	.. Asociácia pre posilnenie politickej aktivity v Bonne

Tabuľka 1: Neformálny občiansko-vzdelávací systém Nemecka podľa typu vzdelávacej inštitúcie.
Zdroj: Cremer, Arne. 2017. Overview: Political Education in Germany.

Na rozdiel od vládnych agentúr sa tieto inštitúcie zväčša sústredia na vybrané oblasti v rámci občianskeho vzdelávania. Ako ukazuje *Tabuľka 1*, politické nadácie sú aktívne najmä v politickom vzdelávaní, odborové organizácie sa zasa sústredia na úzku problematiku trhu práce a priemyselných vzťahov. Mládežnícke stranické organizácie sa zdieľanou identitou pričlenenej politickej strany najvýraznejšie odlišujú od neutrálneho formálneho vzdelávania. Regionálne nezávislé združenia a mimovládne organizácie sa zameriavajú na špecifickú problematiku a vďaka ich kompaktnosti v krátkom reakčnom čase dokážu adresovať spoločenský vývoj v ich vybranom poli zamerania. I keď nie sú zahrnuté v *Tabuľke 1*, do poslednej kategórie patria aj medzinárodné organizácie ako Amnesty International a Greenpeace.

Nevyužitý potenciál systému občianskeho vzdelávania v Nemecku spočíva v nedostatku vzbudenej medzinárodnej pozornosti pre neformálne inštitúcie, najmä politické nadácie^{9 10}. V komparatívnom výskume vzdelávania možno nájsť len obmedzené množstvo zmien, a tak šanca transferu verejných politík, ktoré upravujú ich fungovanie a ukotvujú ich jedinečný význam v občiansko-vzdelávacom systéme, do iných krajín mizne. V neskorších častiach práce budú predstavené vybrané inštitúcie neformálneho vzdelávania a skúsenosti z nich transponované do odporúčaní pre zlepšenie slovenského občiansko-vzdelávacieho systému.

SWOT ANALÝZA PRÍNOSU NEMECKÉHO OBČIANSKY VZDELÁVACIEHO SYSTÉMU PRE SLOVENSKÝ SYSTÉM

STRENGTHS SILNÉ STRÁNKY	WEAKNESSES SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> .. systemický rámec tvorený princípmi Beutelsbašského konsenzu a Frankfurtskej deklarácie .. pluralita a nezávislosť vzdelávacích inštitúcií .. efektívnosť inštitúcií neformálneho vzdelávania v zaciľovaní rôznych demografických skupín .. dôraz na kompetencie a samostatnosť .. implementácia nových tém do formálnych kurikúl: tvorba verejných politík, európska integrácia, migrácia, ochrana životného prostredia a iné 	<ul style="list-style-type: none"> .. dlhý reakčný čas kurikúl formálneho vzdelávania na aktuálne dianie v spoločnosti .. nedostatočný presah do medzinárodného komparatívneho výskumu vzdelávania a absencia rámca pre transfer nemeckého systému do iných krajín
OPPORTUNITIES PRÍLEŽITOSTI	THREATS HROZBY
<ul style="list-style-type: none"> .. paralely v spoločensko-historickom kontexte oboch krajín vhodnom pre vznik sebareflexívneho občianskeho vzdelávania na Slovensku .. napätá politická atmosféra protestov z roku 2018 zvýšila občiansku aktivitu a povedomie o spoločenskej zodpovednosti 	<ul style="list-style-type: none"> .. neefektívna implementácia nemeckého systému na Slovensku bez transponovania do lokálneho kontextu .. nedostatočná tradícia občianskeho vzdelávania a odmietavosť

⁹ Christel, A. a Giesemann, M. (2015)

¹⁰ Roberts, G. (2002)

<p>.. podpora zo strany spoločensky zodpovedných učiteľov a ochota budovať medzipredmetovú spoluprácu</p>	
---	--

Medzi nedostatky systému občianskeho vzdelávania v Nemecku patria dlhý reakčný čas na aktuálne javy v spoločnosti a absencia komparatívneho vzdelávacieho výskumu a rámca na transfer systému na Slovensko. Prvú slabosť systému v Nemecku zmierňuje pluralita a rozdielnosť vzdelávacích inštitúcií, z ktorých menšie lokálne organizácie či politické nadácie majú šancu podchytiť zmeny v spoločnosti efektívnejšie. Svojím charakterom táto práca mieni zmenšiť nedostatok v komparatívnom výskume vzdelávania, pre jeho odstránenie je však potrebné zaujať pozornosť viacerých akademikov a akademických inštitúcií.

Hrozba implementácie nemeckého systému pre ten slovenský spočíva v neprispôsobivosti na slovenský kontext a pomerne slabej tradícii občianskeho vzdelávania na Slovensku. Ako pozitívum však možno vnímať paralely v minulosti oboch krajín. Napriek tomu, že Slovensko neprešlo takou katarziou ako Nemecko, jeho skúsenosti s totalitnými štátnymi zriadeniami a extrémistickým a neznášanlivým správaním tvoria dobrý základ na sebareflexiu v občianskom vzdelávaní, na ktorej stavia Nemecko. Zlyhanie právneho štátu a atmosféra protestov z roku 2018, keď na Slovensku prišlo k zavraždeniu investigatívneho novinára, majú dnes potenciál vytvoriť priaznivé spoločenské prostredie pre modernizáciu občianskeho vzdelávania.

FEDERÁLNA AGENTÚRA PRE OBČIANSKE VZDELÁVANIE

„POROZUMIEŤ DEMOKRACII A MAŤ DOBRÝ POCIT Z PARTICIPÁCIE.“

Štruktúra. Federálna agentúra pre občianske vzdelávanie funguje plošne pod Spolkovým ministerstvom vnútra. Vedenie agentúry tvorí komisia zložená z 22 členov parlamentu a poradná rada s 12 členmi, čím sa snaží docieľiť nezávislosť a názorové vyrovnanie. Operuje prostredníctvom nezávislých pobočiek v 15 spolkových krajinách, z ktorých každá buduje vlastné občiansko-vzdelávacie programy.

Model. Medzi programy a aktivity, ktoré centrála organizuje, patria tvorba publikácií a ich rozposielanie do škôl a domovov, organizácia seminárov, podujatí, študijných ciest a tréningov či osvetová aktivita prostredníctvom sociálnych sietí alebo podcastov. Takisto financuje mládežnícke kluby a podporuje organizácie, ktoré sa venujú šíreniu demokratických hodnôt, participácie a podpore aktívneho občianstva. Z metodického hľadiska prebieha tvorba plánov v ročnom predstihu, aby materiály zachytili aktuálne dianie v spoločnosti. Pri tvorbe sa sústredia na efektívne medzipredmetové využitie svojich materiálov. Stretnutie s predstaviteľmi Federálnej agentúry pre občianske vzdelávanie ukázalo dôležitosť zamerania sa na špecifické cieľové skupiny adekvátne pripravenými materiálmi. Agentúra pristupuje inak

k mládeži, žiakom s poruchami učenia a špeciálne sa zameriava na občianske vzdelávanie novinárov. Individualizáciou prístupu tak pokrývajú 3 – 5 % celej populácie (odhad).¹¹

ZISTENIA A ODPORÚČANIA

- .. rozlíšenie cieľových skupín a adekvátne prispôsobenie vzdelávacích materiálov a spôsobu komunikácie
- .. pravidelné zmeny v plánoch pre zachytenia súčasného diania v spoločnosti

Ročná aktualizácia kurikúl a vzdelávacích plánov pre formálne aj neformálne občianske vzdelávanie na Slovensku je kľúčová pre podchytenie dynamického vývoja spoločnosti a adresovanie nových otázok so zreteľom na demokratické hodnoty.

INŠTITÚT GEORGA ECKERTA PRE MEDZINÁRODNÝ VÝSKUM UČEBNÍC

„BYŤ UČITEĽOM NA STREDNEJ ŠKOLE JE PRESTÍŽ.“

Štruktúra. Inštitút Georga Eckerta pre medzinárodný výskum učebníc je výskumným inštitútom pre medzinárodný pedagogický výskum v oblasti obsahu a podania učebných materiálov školám. Patrí pod Leipzig Association, ktorá poskytuje 50 % finančných zdrojov. Ďalších 25 % získava od vlastnej spolkovkej krajiny, 15 % od ostatných 15 spolkových krajín a zvyšných 10 % z projektového financovania. Funguje plošne na národnej úrovni s medzinárodným presahom.

Model. K zásadám Inštitútu Georga Eckerta patrí presvedčenie, že učebný materiál sa má prezentovať vo svojom sociálno-kultúrnom, politickom, ekonomickom a historickom kontexte

¹¹ Federálna agentúra pre občianske vzdelávanie (2020)

a má byť primerane otvorený interpretáciám. Vzdelanie nevníma len ako vnútornú hodnotu, ale aj ako užitočnú súčasť života každého občana. Inštitút sa podieľa na transferi kritického výskumu a jeho aplikácie v národnej a medzinárodnej pedagogickej praxi, tvorbe výskumnej štruktúry prostredníctvom budovania digitálnej knižnice, produkcii učebných materiálov a tvorbe vzdelávacích politík. Vede projekty v oblasti digitálnej gramotnosti, prevencie násilného extrémizmu (v spolupráci s Ministerstvom školstva a kultúry), integrácie traumatizovaných detí do tried (v spolupráci s International Rescue Committee) a demokratického vzdelávania (v spolupráci s German Youth Institute). Využitím rozličných modelov hodnotí už existujúce učebnice a kurikulá a navrhuje zmeny. Na metodológií spolupracuje z akademickej obce napríklad s Institute for Pedagogy of Natural Sciences a s mnohými univerzitami. Stretnutie so zástupcami inštitútu okrem vyšších poznatkov ukázalo, ako prestížne je vnímané povolanie učiteľa na strednej škole, najmä na gymnáziu.¹²

ZISTENIA A ODPORÚČANIA

- .. hodnota vzdelania spočíva v jeho užitočnosti pre život každého občana
- .. kontextualizácia učebného materiálu
- .. učiteľstvo ako prestíž

Kolektívne vnímanie vzdelania na Slovensku nezrkadľuje jeho dôležitosť pre riadny chod spoločnosti. Nedávne plagiátorské kauzy týkajúce sa najvyšších ústavných činiteľov a politických predstaviteľov môžu naznačovať, že našu spoločnosť vedú ľudia, ktorí vzdelaním pohrdajú. Pre efektívnosť slovenského systému vzdelávania je nutné budovanie pozitívneho vnímania vzdelania a povolania učiteľa od detstva. Skúsenosti z Inštitútu ukazujú, že zasadenie vzdelávacích materiálov do širších kontextov a atraktívne spracovanie tém tento postoj podporuje.

¹² Inštitút Georga Eckerta pre medzinárodný výskum učebníc (2020)

BAVORSKÁ ŠTÁTNA AGENTÚRA PRE OBČIANSKE VZDELÁVANIE

„POLITICI NECH HOVORIA, MY KONÁME.“

Štruktúra. Založené v roku 1955, Bavorská štátna agentúra pre občianske vzdelávanie funguje ako nezávislé regionálne centrum pre politické vzdelanie a šírenie ideí slobodného a demokratického štátu a uvedomelej populácie.

Model. Názorový profil centrály je neutrálny, sústredí sa na prezentácie a spracovanie historických, spoločenských a politických vzťahov so zameraním na Bavorsko, Nemecko a Európu. Robí tak sprostredkovaním pracovného uplatnenia alebo organizácie podujatí a exkurzií pre študentov na magistráty, spolkové ministerstvá ale aj federálne ministerstvá v Berlíne a európske inštitúcie v Bruseli. Exkurzie v budúcnosti plánuje rozšíriť o inštitúcie OSN. Bavorská štátna agentúra pre občianske vzdelávanie spolupracuje so širokou sieťou ostatných občiansko-vzdelávacích inštitúcií a produkuje osvetové publikácie, z ktorých špeciálnu kategóriu tvoria formáty pre dospelých. Z historicko-spoločenského zamerania výskumu centrály sa dozvedáme o pretrvávajúcom rozdiel medzi východom a západom Nemecka. Podľa zistení centrály je extrémizmus na východe krajiny silnejší, občania sa tu demokraciou cítia viac sklamaní a opustení ako na západe. Keď sa skupina občanov cíti opustene štátom, jednoduchšie sa radikalizuje. Podľa zástupcov centrály by európske krajiny mali väčšmi spolupracovať na vyrovnaní vnútroštátnych rozdielov v postoji voči demokracii.¹³

ZISTENIA A ODPORÚČANIA

- .. kontextualizácia občianskeho vzdelávania
- .. zameranie sa na geografické rozdiely vo vnímaní demokracie a s ňou spojených hodnôt

Na Slovensku, rovnako ako v Nemecku, vnímame geografické rozdiely v názoroch a hodnotách. Rozdiely pretrvávajú takisto v občianskej aktivite, najmä medzi mestom a vidiekom. Občiansko-vzdelávací systém by fungoval efektívnejšie, keby svoju pozornosť mohol zamerať i na vyrovnanie týchto rozdielov, či už vnútroštátne alebo účasťou v medzinárodných projektoch s podobným zámerom.

¹³ Bavorská štátna agentúra pre občianske vzdelávanie (2020)

ŠTÁTNY INŠTITÚT PRE KVALITU A VÝSKUM VZDELÁVANIA

„DEMOKRACIA JE POVAŽOVANÁ ZA SAMOZREJMÚ, JE VŠAK V OHROZENÍ.“

Štruktúra. Ako analyticko-výskumný a poradný útvar, Štátny inštitút pre kvalitu a výskum vzdelávania, radí bavorskému Ministerstvu školstva a kultúry vo veciach vývoja diferencovaného školského systému. Okrem Bavorska pôsobí aj národne a v medzinárodných vzdelávacích projektoch.

Model. Pripravuje koncepty vzdelávacích politík a tvorí didaktické, metodologické a pedagogické plány. Podieľa sa na príprave kurikúl, hodnotí skúšky a pomáha školám adaptovať sa na digitalizáciu a vzdelávanie prostredníctvom nových médií. Učiteľom a pedagogickým zamestnancom ponúka profesionálny tréning zameraný na to, čo nazýva udržateľným vzdelaním – teda vzdelanie relevantné pre život žiakov. Zástupcovia inštitútu sú presvedčení, že k budovaniu aktívneho občianstva by mal prispievať každý predmet a zdôrazňujú dôležitosť medzipredmetovej spolupráce na školách. V rámci svojej politickej akadémie sa zameriavajú na zmiernenie rozdielov v občianskej aktivite medzi východom a západom krajiny. Stretnutie so zástupcami inštitútu odhalilo zmeny v novom kurikule zavedené po testovaní PISA. Testovanie kládlo otázku: Aké kompetencie by mali mať žiaci na konci školského roka? Nové kurikulum sa dnes zameriava na kompetenciu žiakov a výsledné schopnosti¹⁴.

¹⁴ Štátny inštitút pre kvalitu a výskum vzdelávania (2020)

ZISTENIA A ODPORÚČANIA

- .. moderné kurikulum so zameraním na výsledok a výsledné kompetencie
- .. dôležitosť medzipredmetovej spolupráce v budovaní aktívneho občianstva

Dôraz na výsledok a nie na principiálnu cestu k nemu môže slovenskému občiansko-vzdelávaciemu systému pomôcť modernizovať. Vniesť občianske vzdelávanie do ostatných spoločenskovedných a prírodovedných predmetov je dôležité pre podchytenie žiakov, ktorí sa o samotný predmet prirodzene nezaujímajú.

CENTRÁLA NADÁCIE HANNSA SEIDELA

„V SLUŽBÁCH DEMOKRACIE, MIERU A ROZVOJA“

Štruktúra. Centrála Nadácie Hannsa Seidela je politická nadácia „v službách demokracie, mieru a rozvoja“. Ako osvetová organizácia funguje v štyroch hlavných oddeleniach. *Akadémia pre politiku a súčasné dianie* so zameraním na súčasný výskum a moderný akademický prístup k aktuálnemu daniu, *Inštitút pre politické vzdelanie*, ktorý zabezpečuje vyučovanie seminárov na rôzne témy v rámci šírenia osvetu, *Inštitút pre štipendijné programy*, ktorý udeľuje štipendia spoločensky angažovaným akademikom a *Inštitút pre medzinárodnú spoluprácu*, ktorý sa venuje vedeniu a hodnoteniu medzinárodných rozvojových projektov na zmiernenie chudoby, udržateľný rozvoj a tzv. good governance (v preklade dobré vládnutie). Medzi menšie jednotky patria *Inštitút pre európsky a transatlantický dialóg*, ktorý spolupracuje s pobočkami v 13 európskych krajinách vrátane Slovenskej republiky a ďalších krajín strednej Európy, v Rusku či v USA a pomáha riešiť zložité politické otázky a mediovať extrémne názory.

Model. Centrála sa sústreďí na politické vzdelanie rôznych cieľových skupín, ktoré podľa jej presvedčenia demokracia vyžaduje. Ide napríklad o pedagogických pracovníkov, ktorých centrála vzdeláva s cieľom vyškoliť spoločensky zodpovedné authority. Trénujú takisto rodičov a členov rady školy, ale aj seniorov ako skupinu, ktorú je často ťažké podchytiť. Okrem tém akými sú úloha žien v politike alebo zmiernenie geografických rozdielov v miere občianskej aktivity sa centrála venuje mediálnemu tréningu s cieľom učiť rozoznávať falošné správy, obrázky a videá, odhaliť hoaxy a nešíriť konšpiračné, nepodložené či nepravdivé informácie. Po vzťahu jednotlivca k štátu, individualizácie v spoločnosti a dynamiky medzi globalizáciou a regionalizáciou je pre ňu dôležitá i úloha Nemecka a EÚ v medzinárodných konfliktoch.¹⁵

ZISTENIA A ODPORÚČANIA

- .. digitálna gramotnosť a rozpoznanie falošných informácií ako novodobá kompetencia aktívneho občana
- .. dôraz na aktívne občianstvo v medzinárodnom kontexte

Problém fake news a konšpiračných teórií šíriacich sa najmä prostredníctvom sociálnych sietí je na Slovensku badateľný. Programy mediálnej gramotnosti môžu pomôcť zmierniť následky tohto fenoménu. Zaradenie materiálov o globálnom aktívnom občianstve je kľúčové pre stabilnú medzinárodnú situáciu a spoluprácu, bez ktorých sa dnes žiadna spoločnosť nezaobíde.

¹⁵ Centrála Nadácie Hannsa Seidela (2020)

ZÁVER

Paralely v historicko-spoločenskom kontexte Slovenska a Nemecka budujú dobrý základ pre implementáciu a transfer politík z Nemecka na Slovensko. Práca poukazuje na niekoľko zistení a odporúčaní, ktoré majú šancu zefektívniť občiansko-vzdelávací systém na Slovensku a prispieť tak k udržateľnosti demokracie a hodnôt s ňou spojených. Pluralita občiansko-vzdelávacích inštitúcií, dôraz na výsledné kompetencie občanov, materiály tvorené so zreteľom na cieľovú skupinu a vnesenie nových tém ako digitálna gramotnosť či európska integrácia sú len niekoľkými z mnohých príkladov z nemeckej praxe, ktoré je možné transponovať do slovenského systému.

Práca je prvým krokom v záväzku Inštitútu pre aktívne občianstvo komunikovať zistenia stretnutí so zástupcami vybraných inštitúcií a z nich vyplývajúcich odporúčaní pre slovenský občiansko-vzdelávací systém verejnosti a slovenským autoritám v sektore školstva. Poznatky z výskumu a skúseností z Nemecka ďalej mienime využiť v projektoch s partnerskými inštitúciami v spoločnom záujme oboch krajín. Všetkým partnerom na nemeckej aj slovenskej strane ďakujeme za konštruktívnu spoluprácu, prejavenu dôveru a spoločné presvedčenie o dôležitosti kvalitného občianskeho vzdelávania a výchovy.

REFERENCIE

- Adick, Christel, and Maria Giesemann. 2015. "Relevance of German Political Foundations for Comparative Educational Research." *Journal of Education and Research* 5 (1): 7–24. <https://doi.org/10.3126/jer.v5i1.13055>.
- Bayerische Landeszentrale für politische Bildungsarbeit. 2020. "Bayerische Landeszentrale Für Politische Bildungsarbeit." [Www.Blz.Bayern.De](http://www.blz.bayern.de/). 2020. <https://www.blz.bayern.de/>.
- Bundeszentrale für politische Bildung. 2020. "Strengthening Democracy - Fostering a Civil Society | Bpb." [Bpb.De](http://www.bpb.de). 2020. <https://www.bpb.de/die-bpb/138853/our-mission-and-activities>.
- Cremer, Arne. 2017. "Overview: Political Education in Germany." http://www.fes-korea.org/media/publications/Politische%20Bildung%20in%20Deutschland%20Homepage_11_10_2017.pdf.
- Deutsche Welle (www.dw.com). 2019. "Germans Increasingly Hostile towards Asylum-Seekers | DW | 25.04.2019." [DW.COM](http://www.dw.com). 2019. <https://www.dw.com/en/germans-increasingly-hostile-towards-asylum-seekers/a-48478777>.
- Hanns-Seidel-Stiftung. 2020. "Fields of Activity." [Www.Hss.De](http://www.hss.de). 2020. <https://www.hss.de/en/about-us/fields-of-activity/>.
- ISB. 2020b. "Grundsatzabteilung - ISB - Staatsinstitut Für Schulqualität Und Bildungsforschung." [Www.Isb.Bayern.De](http://www.isb.bayern.de). 2020. <https://www.isb.bayern.de/grundsatzabteilung/>.
- Federal Ministry of the Interior, Building and Community. 2020. "Civic Education." Federal Ministry of the Interior, Building and Community. 2020. <https://www.bmi.bund.de/EN/topics/community-and-integration/civic-education/civic-education-node.html>.
- Georg Eckert Institute. 2020. "Institute." [GEI](http://www.gei.de). 2020. <http://www.gei.de/en/institute.html>.
- Hanns-Seidel-Stiftung. 2020a. "München." [Www.Hss.De](http://www.hss.de). 2020. <https://www.hss.de/ueber-uns/standorte/muenchen/>.
- Lange, Dirk. 2008. "Citizenship Education in Europe." [Bpb.De](http://www.bpb.de). 2008. <http://www.bpb.de/veranstaltungen/8R71MS>.
- Petríková, Margita. 2013. "Občianske Vzdelávanie? Nemecko Ako Príklad Dobrej Praxe." *Mládež.Sk*. 2013. <https://mladez.sk/2013/11/04/obcianske-vzdelavanie-nemecko-ako-prikad-dobrej-praxe/>
- Roberts, Geoffrey K. 2002. "Political Education in Germany." *Parliamentary Affairs* 55 (3): 556–568. <https://doi.org/10.1093/parlij/55.3.556>.
- Sladkayova, Michaela, and Miroslav Krystoň. 2016. *VÝZNAM OBČIANSKEHO VZDELÁVANIA DOSPELÝCH VO VZŤAHU K SÚČASNÝM SPOLOČENSKÝM JAVOM*. Belianum, Banská Bystrica.
- Staatsinstituts für Schulqualität und Bildungsforschung. 2020b. "Übersicht - ISB - Staatsinstitut Für Schulqualität Und Bildungsforschung." [Www.Isb.Bayern.De](http://www.isb.bayern.de). 2020. <https://www.isb.bayern.de/schulartspezifisches/>.

Foto: Inštitút pre aktívne občianstvo.

Ďakujeme Spolkovému ministerstvu zahraničných vecí
na základe rozhodnutia Nemeckého spolkového snemu
a partnerom

Inštitút pre aktívne občianstvo

©2020